

**SCIENCE**  
**PROBLEMS.UZ**

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

**№ S/3 (3) - 2023**

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ  
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

---

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ  
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

---

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES  
AND SOCIAL SCIENCES



**ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ**

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

# **SCIENCEPROBLEMS.UZ**

## **ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

Махсус сон

*№ S/3 (3)-2023*

## **АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

Специальный выпуск

**ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES**  
Special Issue

**ТОШКЕНТ-2023**

## **БОШ МУҲАРРИР:**

Исанова Феруза Тулқиновна

## **ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:**

### *07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:*

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

### *08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:*

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

### *09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:*

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

### *10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:*

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

### *12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:*

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши  
хузуридаги Судьялар олий мактаби

#### *13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:*

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

#### *19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:*

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

#### *22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:*

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

#### *23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР*

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Ҳайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

### **ОАК Рўйхати**

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

### **Crossref DOI:**

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

### **Google Scholar**

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари** электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.  
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

### **Тахририят манзили:**

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: [scienceproblems.uz@gmail.com](mailto:scienceproblems.uz@gmail.com)  
Телеграм канал: [https://t.me/scienceproblems\\_uz](https://t.me/scienceproblems_uz)

**МУНДАРИЖА****07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ ..... 7-15

*Mirsoatova Sayyora Turg'unovna*

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) ..... 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ  
РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ..... 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) ..... 33-38

**08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ***Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА  
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ ..... 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН  
ТАЖРИБАСИ ..... 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ  
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ ..... 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE  
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN ..... 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR  
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI ..... 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? ..... 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ  
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ ..... 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATSION MODELGA O'TISHINING AYRIM  
YO'NALISHLARI ..... 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ  
САМАРАЛИ ШАКЛИ ..... 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ  
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ ..... 107-113

*Ismanov Ibroxim Nabiyevich*

MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH  
TEXNIKASI ..... 114-126

*Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li*

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH ..... 127-133

*Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li*

O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING  
MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI ..... 134-143

### **09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ**

*Tojaliyev Abdunosim Abdulxakimovich*

INNOVATSIYA VA IJTIMOIIY MADANIY RIVOJLANISH ..... 144-154

*Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna*

FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI  
SIFATIDA ..... 155-162

*Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich*

ATROF MUHITGA INNOVATSION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-  
FALSAFIY ASOSLARI ..... 163-168

*Xalliyev Jasurbek Iskandarovich*

OGAHIIY TARIXIIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIIY QATLAMGA  
OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR ..... 169-173

### **10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ**

*Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi*

AN'ANAVIIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI ..... 174-180

*Осипова Агата Викторовна*

СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ  
УЧАЩИХСЯ ..... 181-186

*Ахмедова Азиза Комиловна*

БАДИИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИИЙ-ФУНКЦИОНАЛ  
ХУСУСИЯТЛАРИ ..... 187-191

*Кучкарова Ҳафиза*

НЕМИС АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ ..... 192-196

*Комилова Муяссар Мавжудовна*

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО  
АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ ..... 197-203

*Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna*

THE SEMANTIC - STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY ..... 204-207

*Shirin Dadabayeva*COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH  
LANGUAGES .....

208-213

**12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР***Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI .....

214-220

*Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли*МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ  
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ .....

221-226

**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Боборахматов Бобир Бўриевич*ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ  
БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ .....

227-233

*Uraimov Sanjar Ro'zmatovich*

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH .....

234-238

*Shamuratov Jasur*O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI  
TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV .....

239-243

*Fedotova Kristina Anatolevna*THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE  
ENGLISH LANGUAGE TEACHING .....

244-250

*Устоев Абдураззоқ Қурбонovich*ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-  
ҚУВВАТЛАШ .....

251-256

*Ismoil Rustamov*

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI .....

257-263

*Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich*X VA XI SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR  
BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH .....

264-268

*Usmanova Dilnoza Muratovna*THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH  
TEACHER .....

269-275

*Atabayeva Mavjuda Rustamovna*O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASTER METODI ORQALI TANQIDIY  
FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH .....

276-282

*Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi*TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA  
TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI .....

283-289



*Salimova Shahlo Sayfulloyevna*

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH ..... 290-296

*Matchanova Nargiza To'lqinovna*

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOY MOSLASHUV MUAMMOLARI ..... 297-304

*Erkaboyeva Feruz G'ayratovna*

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI ..... 305-309

*Bozorova Aziza Saidmurot qizi*

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) ..... 310-315

*Сулайманова Дилдора Назаровна*

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ ..... 316-325

### **09.00.00 - СИЁСИЙ ФАНЛАР**

*Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли*

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҒОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА ..... 326-334



*13.00.00 – Педагогика фанлари*

**Uraimov Sanjar Ro'zmatovich**

Farg'ona davlat universiteti aniq va tabiiy fanlar  
kafedراسи mudiri p.f.b.f.d., (PhD), dotsent

Email. [uraimov-sanjar@mail.ru](mailto:uraimov-sanjar@mail.ru)

## **BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH**

**Annotatsiya.** Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida jismoniy faollikni baholash choraklar bo'yicha baholangan kuch qobiliyatlari o'sishining ijobiy tendentsiyasini aniqladi. Biroq, 1-2-sinf o'quvchilari bilan o'tkazilgan pedagogik tajriba davomida bolalarning dastlabki natijalarga erisha olmasligi, har tomonlama rivojlanish uchun dastur moddiy va ijtimoiy funksiyalari talablarini bajarmaganligi aniqlandi. Maktab tizimi tomonidan taqdim etiladigan majburiy asosiy jismoniy tarbiya darslari gipodinamiya omilini kamaytirish uchun yetarli emas edi va maktabdan tashqari jismoniy mashqlar yoki ommaviy sport bo'yicha seksiya mashg'ulotlarini amalga oshirish qiyin edi. Amaldagi davlat ta'lim standartlari jismoniy tarbiya uchun haftasiga kamida 4 akademik soat chegarasini nazarda tutadi, bu JSST ning tashkil etilgan jismoniy faoliyat standartlariga javob bermaydi.

**Kalit so'zlar:** sotsiologik tadqiqot, monitoring, jismoniy holat, harakatga tayyorgarlik, qiyosiy tahlil, kamolot, pedagogik nazorat, rivojlanish, ommaviy sport, jismoniy tayyorgarlik, jismoniy faollik, jismoniy mashq, jismoniy faoliyat.

**Санжар Розматович Ураймов**

Заведующий кафедрой точных и естественных наук Ферганского  
государственного университета к.т.н., доцент

## **ОЦЕНКА ФИЗИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

**Аннотация.** Тенденция повышения двигательной активности на уроках среди учащихся начальных классов определялась по четвертям. Для этого было определено, что программа не соответствует требованиям материально-социальных задач 1-2-классников, исходя из учебно-педагогического опыта. В школьной системе отсутствовали возможности проведения занятий по физической культуре на основе учебных пособий, а реализовать дополнительные силовые или материально-физкультурные занятия в школе было затруднительно. Действующие государственные стандарты образования предусматривают ограничение не менее 4 академических часов на занятия физической культурой, что не соответствует установленным нормативам физической активности ВОЗ.

**Ключевые слова:** социологическое исследование, мониторинг, физическое состояние, подготовка к действию, сравнительный анализ, зрелость, педагогический контроль, физкультура, физическая культура, двигательная активность, физическая нагрузка, двигательная активность.

**Sanjar Rozmatovich Uraimov**

Head of the Department of Exact and Natural Sciences of  
Fergana State University Ph.D., Associate Professor

## **ASSESSMENT OF PHYSICAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS**

**Abstract.** The trend of increased physical activity in the classroom among elementary school students was determined by quarter. For this, it was determined that the program did not meet the requirements of the material and social tasks of the 1st-2nd graders, based on educational pedagogical experience. The school system did not have opportunities for physical education classes based on educational tools, and it was difficult to implement extra strength or material sports training from the school. Current state education standards stipulate a limit of at least 4 academic hours for physical education, which does not meet the established physical activity standards of the WHO.

**Key words:** sociological research, monitoring, physical condition, preparation for action, comparative analysis, maturity, pedagogical control, physical sport, physical training, physical activity, physical exercise, physical activity.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N32>

**Kirish.** Mahalliy va xorijiy adabiy manbalarning monitoringi tahlili shuni ko'rsatdiki, maktab ta'limi tizimidagi uzluksizlik muammosi uning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini belgilab beruvchi dolzarb omil hisoblanadi. Uzluksiz ta'limning pedagogik tizimi tarkibiy iyerarxiyaning uzluksizligini, maqsadli pedagogik munosabatlarning birligini, mazmunli integratsiya aloqalarini va ularni amalga oshirishga kompleks yondashuvni nazarda tutadi, bu esa ta'lim jarayonining uzluksizligini belgilaydi. Pedagogik jarayonda uzluksizlikni amalga oshirishda qiyinchiliklar yuzaga keladi, bu erda alohida xususiyatiga ega bo'lgan uzluksiz ta'lim tizimi barcha darajalarning birligini, umumiy va alohida pedagogik maqsadlarga erishish uchun o'zini o'zi ta'minlashni nazarda tutgan holda yaxlitlikni saqlashi kerak. Shu bilan birga, pedagogik jarayonda uzluksizlik talabini ta'minlash uzviylikning muhim tarkibiy qismi ekanligini hisobga olish kerak.

Mamlakatimiz va xorijlik bir guruh tadqiqotchilar davlatimiz tomonidan maktab jismoniy tarbiyasiga katta e'tibor qaratilayotgani, yosh avlod kamolotiga alohida e'tibor qaratilayotganini ochib berdi. Mustaqillik yillarida umumta'lim maktablarining kichik yoshdagi bolalar kontingentida ushbu masala bo'yicha olib borilgan eksperimental tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, jismoniy tarbiya o'qituvchilari jismoniy tarbiya o'qituvchilari jismoniy tarbiyaning intensiv rivojlanishiga xizmat qiluvchi qulay sezgir yosh omiliga yetarlicha e'tibor bermaydilar. individual jismoniy qobiliyatlar, chunki bu komponentga beparvo munosabat keyingi yillarda salbiy namoyon bo'ladi. o'z motor qobiliyatlarining geteroxron rivojlanish bosqichlari. Ilmiy izlanishlar tahlili shuni ko'rsatdiki, respublikada mustaqillik yillarida maktab ta'lim tizimida o'quvchilarning bolalar kontingentining jismoniy holatini aniqlash maqsadida keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmagan. Yosh avlod kamoloti bilan bog'liq global muammolarni hal etishda davlat tomonidan xalq ta'limi oldiga qo'ygan ustuvor vazifalarga muvofiq maktab ta'lim jarayonining tuzilishi va mazmunini tubdan qayta ko'rib chiqish pedagogika fani va ta'limining eng muhim vazifasiga aylanib bormoqda.

**Adabiyotlar tahlili.** Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) jismoniy harakatsizlikni yosh avlod salomatligiga ta'sir qiluvchi ijtimoiy noqulay omil sifatida rasman tan oldi. Harakat qobiliyatini pedagogik tekshirish usuli bo'yicha jismoniy holatning eksperimental tadqiqotlari natijalarini monitoring tahlili shuni ko'rsatdiki, yosh o'quvchilarning 17 foizida jismoniy harakatsizlik omillari uning keyingi rivojlanishi tendentsiyasiga ega. Maktab ta'limi tizimidagi bolalarda o'sib borayotgan organizmning jismoniy imkoniyatlarining eksperimental asoslangan dastlabki ko'rsatkichlarisiz, pedagogik ta'sirning maqsadli usullari natijalarini baholash va rivojlanish jarayonini rejalashtirish istiqbollari qurish mumkin emasligini ta'kidlash tabiiydir[1]. O'rganilayotgan kontingentning harakat qobiliyatini yaxshilash va umumta'lim maktabining jismoniy tarbiya o'qituvchisi pedagogik nazoratning innovatsion usullarini va ularni tahlil qilishni yaxshi bilishi kerak, bu esa vazifalarni

integral tarzda hal qilish imkonini beradi. Jismoniy tarbiya bo'yicha maktab o'quv dasturidagi me'yoriy mazmunning uzluksizligini aniqlash uchun bolalarning ta'limning dastlabki bosqichidagi jismoniy holatining holati o'rganildi. Maktab ta'limi tizimidagi ushbu masalaning holatini aniqlash maqsadida sotsiologik tadqiqot o'tkazilib, unda boshlang'ich sinflarda faoliyat yurituvchi 24 nafar jismoniy tarbiya o'qituvchilari ishtirok etdi. Anketa materialini qayta ishlash jarayonida boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar bilan ishlaydigan jismoniy tarbiya o'qituvchilarining asosiy kontingenti oliy maxsus pedagogik ma'lumotga ega ekanligi, maktab tizimidagi ish staji 5 yilgacha - 37,4%, 6 yoshdan 10 yoshgacha -36,7%, 11 yoshdan 14 yoshgacha - 15,3%, 16 yoshdan 20 yoshgacha - 7,8%, 20 yoshdan kattalar - 2,8%.

**Muhokama va natijalar.** Moddiy-sport bazasi jismoniy tarbiya jarayoni muvaffaqiyatining omili sifatida maktab ta'lim muassasalarining 57,4 foizida qoniqarli sharoit, yaxshi sharoitlar – 20,0 foiz, zarur talablarga javob beradigan sharoitlar – 3,4 foizni tashkil etdi. Bolalar bilan jismoniy tarbiya va sog'lomlashtirish ishlarini olib borish uchun zarur shart-sharoitlarga ega emaslar - 17,8%. Aniqlanishicha, Farg'ona viloyatidagi maktablarning 28,7 foizida sport anjomlari to'liq, qolgan maktablarda faqat ularning alohida elementlari mavjud[2]. Bu o'rganilayotgan maktab muassasalarida boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar bilan malakali sport va dam olish tadbirlari mavjud emas degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. Nazorat testlari, so'ngra o'quvchilarning harakat qobiliyatlarini pedagogik tekshirish natijalarini matematik jihatdan malakali qayta ishlash ushbu jarayonning muhim qismidir. Jismoniy tarbiya sohasidagi matematik mantiq kompleks tadqiqotlar natijalarini baholashga yagona ilmiy yondashuvni o'tkazish uchun nazariy asos yaratadi. Bolalarning jismoniy tayyorgarligini aniqlash uchun "Salomatlik" maktab jismoniy tarbiya va salomatlik testlari davlat dasturlaridan olingan testlar to'plami tanlab olindi, bunda o'rganilayotgan xususiyatlarning pedagogik nazorati bolalar ta'limining yillik siklida amalga oshirildi. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning motor qobiliyatlari dinamikasini o'rganish bo'yicha tanlangan tadqiqot muammosining dolzarbligini hisobga olgan holda, bir o'quv yili davom etgan pedagogik tajriba o'tkazildi, unda jismoniy fazilatlarini sinovdan o'tkazish natijalari aniqlandi, har chorak yakuniy natijalar qayd etilgan[3]. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning jismoniy qobiliyatlarini o'tkazilgan pedagogik tekshirish ko'rsatkichlari vakolatli komissiya tomonidan baholandi va olingan barcha eksperimental materiallar matematik statistika usuli bilan qayta ishlandi va 1-jadvalda keltirilgan.

### 1-jadval

#### Yillik ta'lim tsiklida chorak bo'yicha kichik maktab o'quvchilarining motorlilik ko'rsatkichlari dinamikasi

№	Test	CHORAKLAR										
		I		II		%	III		%	IV		%
		$\bar{X}$	$\sigma$	$\bar{X}$	$\sigma$		$\bar{X}$	$\sigma$		$\bar{X}$	$\sigma$	
1	30 ms yugurish	6,6	0,6	6,5	0,4	1,6	6,4	0,2	3,1	6,3	0,3	4,6
2	Maksimov yugurish 3x10 m.s	9,9	1,3	9,8	1,4	1,1	9,6	1,8	3,1	9,4	1,8	5,1
3	uzoqqa sakrash s/m sm	105,1	16,7	107,4	16,3	2,2	118,2	16,6	2,7	120,8	16,1	5,2
4	Osilgan tortmalar	11,7	2,3	12,3	2,2	4,9	13,8	1,9	15,3	15,2	3,2	22,1

5	Tennis to'pini uloqtirish, m.	14,1	4,0	14,7	4,2	4,1	15,9	4,3	11,4	16,8	6,1	16,1
6	Yotgan holatda qo'llarning egilishi va kengayishi, bir marta	6,9	1,9	7,1	1,6	2,9	8,4	1,4	17,9	8,5	1,9	18,9

Tajriba boshlanishidan oldin pedagogik tadqiqotlarning dastlabki ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatdiki, 1-2 sinflarda 30 m masofada o'qiyotgan o'g'il bolalarning tezlik qobiliyati o'rtacha  $6,6 \pm 0,6$  sek. Ikkinchi chorak oxirida takroriy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ko'rsatkich  $1,6\%$  farq bilan  $6,5 \pm 0,4$  sek gacha ishonchsiz o'sgan. Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarining boshlang'ich bosqichida bolalarning muvofiqlashtirish qobiliyati eng muhim omil sifatida  $3 \times 10$  m masofaga yugurish testi bo'yicha baholanadi. Bolalarda o'rtacha  $9,9 \pm 1,3$  soniya ichida o'zgarib turadigan natija borligi aniqlandi va etti haftadan so'ng bu sifatni qayta sinovdan o'tkazganda, o'sish natijasi  $1,1\%$  farq bilan  $9,8 \pm 1,4$  soniyani tashkil etdi. Jismoniy tarbiya va bolalar sporti sohasidagi yetakchi milliy mutaxassislar T.S.Usmonxo'jayevning fikricha, bolalarning tezlik-kuch sifatleri va F.A.Kerimov esa, ushbu vosita testi bolalarning harakat jismoniy rivojlanishining nozik yosh bosqichida muhim komponent ekanligini ko'rsatadi va ushbu komponentga alohida e'tibor berish tavsiya etiladi. Turgandan turib uzunlikka sakrash testi ko'rsatkichlari bo'yicha baholangan bolalarning tezlik-kuch qobiliyatini tekshirish natijalariga ko'ra, o'rtacha natija  $105,1 \pm 16,7$  sm ni tashkil etdi, natijada biroz o'sish  $2,2\%$  ni tashkil etdi, o'rtacha qiymat ko'rsatkich  $107,4 \pm 16,3$  smga teng. Shuni ta'kidlash kerakki, professor A.A.Guzhalovskiy boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning harakat qobiliyatini o'rganishga asoslanib, ularning hayotidagi sezgir yosh bosqichi egiluvchanlikning kuchayishi davri ekanligini ta'kidladi, bu davrda tuzilishi va funksiyalari o'zgaradi hamda tananing o'ziga xos tashqi sharoitlarga mos ravishda o'zgarish qobiliyatini namoyish etadi.

**Xulosa.** Xulosa qilib aytish mumkin, boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy faolligini baholash choraklar davomida kuch qobiliyatining o'sishida ijobiy tendentsiyalarni ko'rsatdi. Biroq, 1-2-sinf o'quvchilari bilan o'tkazilgan pedagogik tajriba davomida bolalar mashg'ulotlar boshida olingan dastlabki natijalarga erisha olmaganligi aniqlanib, bu jismoniy tarbiya tizimidagi bo'shliqni ko'rsatadi[4]. Maktablarda o'tkaziladigan majburiy asosiy jismoniy tarbiya darslari gipodinamiya omilini bartaraf etish uchun yetarli emas va maktabdan tashqarida jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish yoki ommaviy sport bo'yicha seksiya mashg'ulotlarini o'tkazish qiyin. JSST standartlariga ko'ra, tashkil etilgan jismoniy mashqlar uchun ajratilgan minimal vaqt o'quvchilarning funksional tayyorgarligini to'liq rivojlantirish uchun yetarli emas. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun jismoniy tarbiya mazmunini yangilash va o'quvchilarning imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda o'quv jarayoniga tuzatishlar kiritish zarur. Bolalarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda jismoniy faoliyatning hajmi va intensivligini optimal dozlash bilan jismoniy tarbiya darslarini qurishga uslubiy jihatdan malakali yondashuv zarur. Maktab jismoniy tarbiyasi sohasidagi modernizatsiya boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy rivojlanishi, harakatchanligi va funksional imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda pedagogik jarayonning mazmunini farqlashga qaratilgan bo'lishi kerak[5].

Choraklar bo'yicha baholangan kuch qobiliyatlari o'sishining ijobiy tendentsiyasidan tashqari, tadqiqot 7-8 yoshli bolalarning harakatga tayyorligi jismoniy holatning ayrim ko'rsatkichlarida kechikishlarni ko'rsatdi. Bu boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mavjud jismoniy

tarbiya tizimidagi mumkin bo'lgan nuqsondan dalolat beradi. Jismoniy tarbiyaning amaldagi davlat standartlari jismoniy faollik miqdorining minimal chegarasini nazarda tutgan holda, o'quvchilarning funktsional tayyorgarligini to'liq ko'rib chiqmasligi mumkin. Qolaversa, maktablarda joriy etilayotgan majburiy asosiy jismoniy tarbiya darslari gipodinamiya omilini yumshatishda yetarli emas, maktabdan tashqarida jismoniy mashqlar bilan ta'minlash yoki ommaviy sport bo'yicha seksiya mashg'ulotlarini o'tkazish ushbu yosh guruhi uchun qiyin. Shu sababli, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun jismoniy tarbiya mazmunini yangilash va har bir o'quvchining jismoniy rivojlanishi, harakatchanligi va funktsional imkoniyatlarini hisobga olgan holda uslubiy jihatdan kiritish zarur. Maktab jismoniy tarbiya sohasini modernizatsiya qilish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy faolligini va har tomonlama har tomonlama rivojlanishini samarali rag'batlantirish uchun yanada tabaqalashtirilgan va moslashtirilgan pedagogik jarayonni yo'lga qo'yish mumkin.

#### **Адабиётлар/Литература/References:**

1. Strong, W. B., Malina, R. M., Blimkie, C. J., Daniels, S. R., Dishman, R. K., Gutin, B., ... & Trudeau, F. (2005). Evidence-based physical activity for school-aged youth. *Journal of Pediatrics*, 146(6), 732-737.
2. McKenzie, T. L., Sallis, J. F., & Broyles, S. L. (2012). Physical activity in childhood: A comprehensive review and integration of family influences. *Journal of Physical Activity and Health*, 9(6), 789-793.
3. Janssen, I., & LeBlanc, A.G. (2010). A systematic review of the health benefits of physical activity and physical fitness in preschool children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7(1), 40.

# SCIENCEPROBLEMS.UZ

## ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

*№ S/3 (3)-2023 йил*

## АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

## ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари** электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

**Муассис:** "SCIENCEPROBLEMS TEAM"  
масъулияти чекланган жамият

**Таҳририят манзили:**

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

[scienceproblems.uz@gmail.com](mailto:scienceproblems.uz@gmail.com)

**Боғланиш учун телефонлар:**

(99) 602-09-84 (telegram).